

Душанов законик је, уз Законоправило Светог Саве, најважнији закон средњовековне Србије. Донет је на сабору властеле и црквених великодостојника, одржаном на Вазнесење Господње, 20. маја 1349. године у Скопљу.

Закон је усвојен са циљем да се српска држава уреди прописима који би важили за цело царство и подједнако за све поданике.

Душанов Законик је урађен на темељима Законоправила. У неким члановима Стефан Душан директно упућује на Законоправило. Једна трећина Законика је урађена по угледу на одговарајуће прописе византијског права. Велика је сличност чланова 171 и 172 Законика (који прописују независност судства) са деловима из византијског зборника Василике, које су биле византијска прерада Јустинијановог зборника. Првих 38 чланова посвећено је цркви, затим следе одредбе које се односе на повластице властеле и слободних људи и њихове дужности, а потом одредбе које говоре о обавезама зависног становништва, себара (кметови и земљорадници). У наставку долазе одредбе о судству, о казнама за различите врсте кривичних и других преступа. Душанов законик је садржао 201 члан, али се, у зависности од сачуваног преписа, састоји од 135 до 201 члана. Законик сачињава јединствену правну целину заједно са два византијска правна акта: Закон цара Јустинијана (Јустинијанов зборник) и скраћена Синтагма Матије Властара.

Рад на Законнику је започет одмах после крунисања Душана за цара Срба и Грка 1346.

године. У самом називу своје титуле цар Душан је истакао своју намеру да буде наследник Византијских царева, а Српско царство је требало да наследи Византијско царство. Србија је преко Законоправила Светог Саве већ 130 година примењивала римско-византијско право, а Душанов законик је представљао потпуно уједињење српског и византијског правног поретка у читавој држави. Цар Душан је желео да са једне стране Закоником ојача централну власт и учврсти државу, а са друге стране да обузда захтеве српске велике властеле, која се у доба његових освајања прекомерно осилила и својим децентрализмом слабила државну власт. Детаљно су уређена права и обавезе појединих сталежа, као и односи међу сталежима, да би се на тај начин увео ред у држави. Поред прописа којима је уређивао положај српске цркве и властеле, Законик је садржао и прописе брачног права, грађанскоправне и кривичноправне прописе, као и правила судског поступка. С обзиром на ширину области друштвених односа које је уређивао, Законик се може сматрати за устав средњовековне Србије. Нема података о реаговању српске велике властеле и о њеном могућем противљењу овом Законику.

У сваком случају, ситуација у Србији се разликовала од ситуације у Чешкој у исто време. Тамо се властела отворено и успешно супротставила законодавном покушају Карла IV. Одлучан отпор чешке велике властеле (панова) спречио је да Мајестас Каролина буде усвојена у Сејму.

Иако је Душан убрзо после проглашења Законика умро (1355), а српска држава ускоро дошла под Османско царство (1459), Душанов законик је и даље у народу живео, што најбоље доказују многи преписи тог правног споменика све до 18. века. Оригинал Душановог законика није сачуван, али постоји преко 20 преписа. Најстарији препис (вероватно најближи оригиналу) потиче из Струге (14. век). После њега следи препис из Призрена (15. век), који је најпознатији, а затим низ каснијих преписа који се садржином удаљавају од старијих. Законик ће бити упамћен као врховни правни акт који је средњовековну Србију успоставио као правну државу.

(Танјуг)